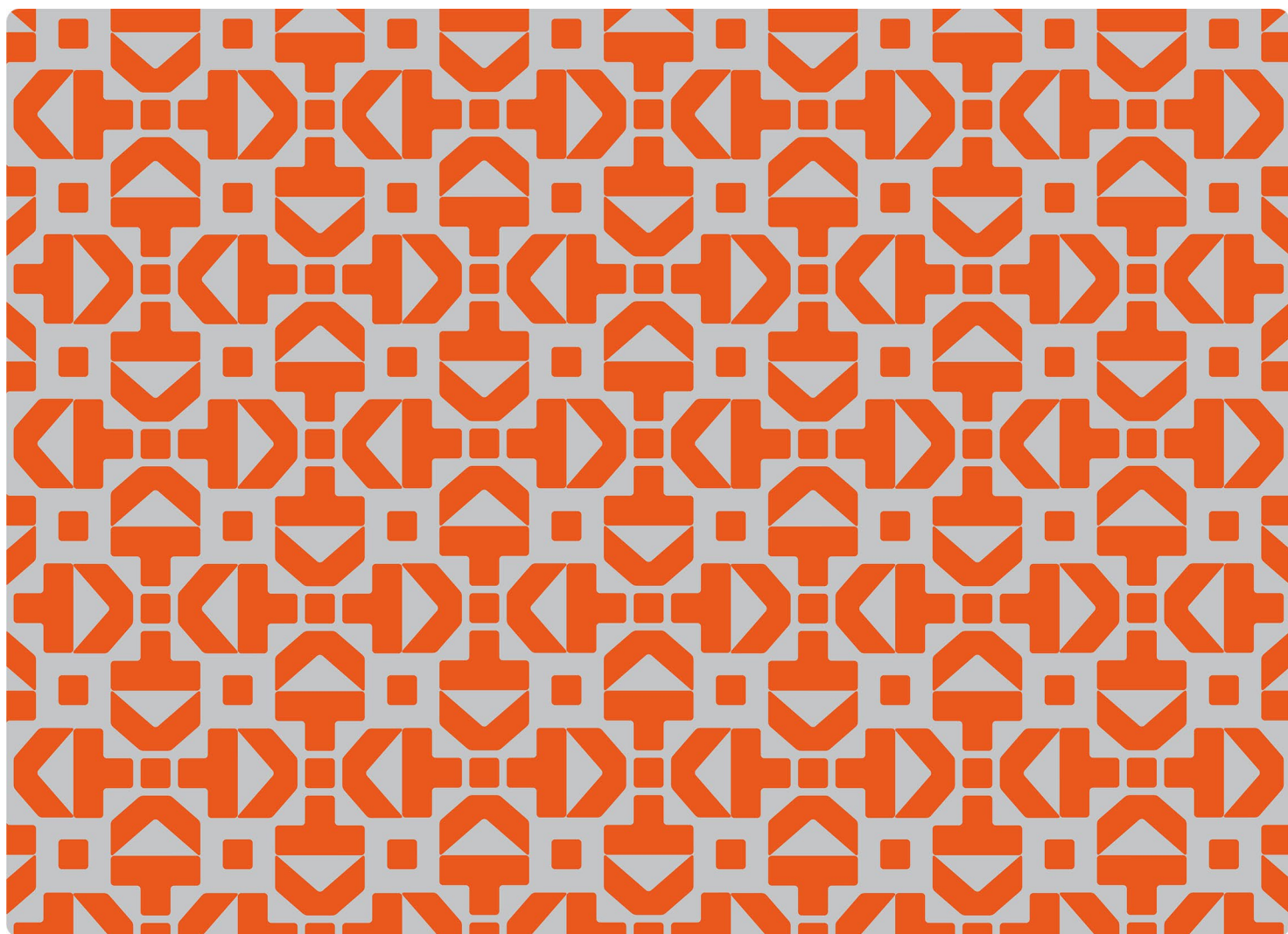

Gjennomgang av kompetansehevingsprogrammet for universell utforming

Særskilt oppdrag 2026-002

Gjennomgang av kompetansehevingsprogrammet 2021–2025

Særsilt oppdrag 2026–002

Redaktør:

Kjetil Andreas Knarlag

Forfattere:

Hanne Kristin Berg

Bjørnar Kvernevik

Sammendrag og hovedfunn

Kompetansehevingsprogrammet for universell utforming i høyere utdanning er et tiltak under «Regjeringens handlingsplan for universell utforming 2021–2026». Programmet skal gjennom tilskudd styrke kunnskap og praksis for arbeidet med universell utforming ved universiteter, høyskoler og fagskoler.

Gjennomgangen av kompetanseprogrammet er et svar på bestilling fra Kunnskapsdepartementet (særskilt oppdrag 2026-002) og gir et samlet kunnskapsgrunnlag om effektene av midlene ved institusjonene, samt en kost-nyttevurdering av administreringen av ordningen.

Gjennomgangen viser at kompetansehevingsprogrammet i stor grad fungerer som et effektivt virkemiddel for å stimulere til aktivitet, kompetanseheving og økt bevissthet om universell utforming ved utdanningsinstitusjonene. Programmet bidrar til å realisere prosjekter som i liten grad ville blitt gjennomført uten støtte, og gir tydelig nytte for institusjonenes arbeid med universell utforming. Effektene er særlig synlige i form av økt kompetanse og oppmerksomhet om universell utforming.

Samtidig er effektene i hovedsak personavhengige og lokalt forankret i avgrensede fagmiljøer, og i mindre grad knyttet til varige endringer i strukturer, rutiner og praksis ved institusjonene. Spredning av resultater og erfaringer mellom institusjoner er begrenset og i liten grad systematisert, noe som reduserer den samlede effekten av ordningen på sektornivå.

Kost-nyttevurderingen viser at ordningen gir god nytte for relativt begrensede midler og moderat administrativ ressursbruk, men at nytten i stor grad er knyttet til kortsiktige prosjektresultater.

Samlet sett fremstår ordningen som godt egnet til å initiere aktivitet og styrke kompetanse, men mindre egnet til å bidra til langsiktige, strukturelle endringer. Videre utvikling bør særlig rette seg mot tiltak med varig effekt, økt spredning og et bedre kunnskapsgrunnlag om effekter.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag og hovedfunn.....	3
1 Innledning.....	5
2 Metode og datakilder.....	5
2.1 Interne kilder	5
2.2 Eksterne kilder	6
3 Om kompetansehevingsprogrammet	7
3.1 Kort historikk og utvikling av tilskuddsordningen	7
3.2 Søkere og mottakere 2021–2025	8
3.3 Fordeling mellom ulike institusjoner.....	9
4 Resultater og effekter av kompetansehevingsprogrammet.....	11
4.1 Effekter – Rambøll sine undersøkelser	11
4.2 Effekter – analyse av gjennomførte tiltak.....	15
4.3 Effekter utenfor institusjonen	17
4.4 Samlet vurdering av effekter.....	18
5 Vurdering kost-nytte	19
5.1 Kostnader ved administrering av ordningen	19
5.2 Kostnader for søkere	19
5.3 Kostnader og nytte.....	19
6 Mulig videreutvikling og forbedring av ordningen	20
6.1 Mulige alternative innretninger	20
6.2 Vektlegging av tiltak med varig effekt	21
6.3 Vektlegging av spredning.....	21
6.4 Strategisk utforming av utlysning.....	21
6.5 Oppfølging og kunnskapsgrunnlag	22
7 Konklusjon	22
Referanser	25

1 Innledning

Dette notatet er et svar på særskilt oppdrag 2026-002 *Gjennomgang av kompetansehevingsprogrammet for universell utforming*. Målet er å gi et samlet kunnskapsgrunnlag om effektene av midlene ved institusjonene, samt en kost-nyttevurdering for administreringen av ordningen. Gjennomgangen sammenfaller med at regjeringens handlingsplan for universell utforming løper ut i 2026.

Kompetansehevingsprogrammet for universell utforming i høyere utdanning er et virkemiddel for å styrke kompetanse, praksis og kunnskapsdeling om universell utforming. Programmet er en del av regjeringens handlingsplaner for universell utforming, som siden 2004 har vært et nasjonalt rammeverk for utvikling og oppfølging av politikken på området, med tiltak på tvers av sektorer og fagområder.

I den eksisterende handlingsplanen er kompetansehevingsprogrammet omtalt som et tiltak under området utdanning: «Videreføring av kompetansehevingsprogram i utdanninger ved universiteter og høyskoler. Programmet gjennomføres av Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse» (Kulturdepartementet, 2021, s. 79)

Tilskuddsmidlene har fram til og med 2025 kommet som en belastningsfullmakt fra Kultur- og likestillingsdepartementet, etter søknad fra HK-dir. For 2026 er midlene stilt til rådighet gjennom tildelingsbrevet fra Kunnskapsdepartementet til HK-dir.

For å styrke kunnskapsgrunnlaget har HK-dir engasjert Rambøll Management Consulting til å bistå med deler av gjennomgangen.

2 Metode og datakilder

Gjennomgangen av kompetansehevingsprogrammet bygger på interne datakilder og en ekstern undersøkelse og analyse gjennomført av Rambøll Management Consulting.

2.1 Interne kilder

Vi har gjennomgått statistikk og kunnskap som HK-dir har opparbeidet i forbindelse med administrering av kompetansehevingsprogrammet siden 2009. Dette omfatter blant annet historikk fra utlysninger og søkerstatistikk, som er brukt for å kartlegge programmets bakgrunn og utvikling. En sentral kilde har vært en oversikt over alle tilskuddssøknadene for perioden 2021-2025. Oversikten gir et grunnlag for analyse av søknadsvolum, fordeling mellom ulike typer prosjekter og utbetalte midler. Vi har

gjennomgått sluttrapporter fra alle tilskuddsmottakere og kartlagt gjennomførte aktiviteter, herunder:

- type aktivitet, slik som for eksempel produksjon av ressurser, opplæring, kompetanseheving, eller holdningsskapende arbeid,
- hvordan aktivitetene er gjennomført,
- om og hvordan prosjektene har bidratt til kompetanseheving,
- i hvilken grad resultater og erfaringer er delt med sektoren (spredning)
- hvilke effekter prosjektene virker å ha hatt, for eksempel i form av varig endring, forankret eller avgrenset kompetanseheving eller utvikling av konkrete produkter.

Analysen bygger kun på informasjonen fra sluttrapportene. Det er ikke gjennomført en egen kontroll på rapportert innhold eller avvik mellom planlagte og gjennomførte aktiviteter. Gjennomgangen retter seg mot samlet effekt av prosjektene, og ikke intern måloppnåelse i hvert enkelt prosjekt.

2.2 Eksterne kilder

I tillegg til egen analyse har vi engasjert Rambøll Management Consulting til å gjennomføre en undersøkelse og analyse. Undersøkelsen har bestått av en digital spørreundersøkelse sendt til alle som har søkt om tilskudd i perioden 2021–2025, både til søkere som fikk innvilget søknaden, og til søkere som fikk avslag.

Spørreundersøkelsen har en svarprosent på 48. Deltagerne ble spurt om gjennomføring av prosjektet, interne og eksterne resultater og effekter, samt om prosessen rundt tilskuddsordningen, herunder søknads- og rapporteringsprosessen.

For å utdype funnene gjennomførte Rambøll kvalitative dybdeintervjuer med 9 tilskuddsmottakere. Disse intervjuene hadde tilsvarende tema som spørreundersøkelsen, men var innrettet for å få konkrete eksempler og utdypinger av hva tilskuddet har bidratt til.

Sammenstilling og analyse av spørreundersøkelse og intervjuer ligger som vedlegg til denne rapporten.

3 Om kompetansehevingsprogrammet

3.1 Kort historikk og utvikling av tilskuddsordningen

Kompetansehevingsprogrammet for universell utforming i høyere utdanning kan spores tilbake til Husbankens utdanningsprosjekt *Universell utforming av bolig, bygning og utemiljø*, fra årene 1997–2000. I regjeringens handlingsplan for universell utforming 2004–2009 ble ansvaret for oppfølging av kompetansehevingsprogrammet lagt til Universell ved NTNU, senere HK-dir. Det har vært lyst ut tilskuddsmidler årlig siden 2009.

Kompetansehevingsprogrammet er tidligere evaluert av Oslo Economics (2013) og av Proba samfunnsanalyse (2020). Den siste evalueringen tok for seg 3 handlingsplanperioder, 2004–2019, og omtalte bruken av tilskuddsmidlene som følger:

Vi mener det er hensiktsmessig å ha mulighet til fortsatt å stimulere kompetanseoppbygging på dette feltet gjennom tilskuddsmidler. Bruken av tilskudd kan dessuten bidra til at det bygges nettverk opp mot forvalter av tilskuddene. Vårt inntrykk er at Universell fungerer som nettverksbygger og kompetansesenter og at satsing på kompetanseoppbygging, informasjonstiltak og rådgivning bør videreføres. (Proba samfunnsanalyse, 2020, s. 119)

I årene før etableringen av HK-dir var midlene forbeholdt rent faglige prosjekter, med mål om å inkludere universell utforming i studieprogram og emner, og å øke kompetansen hos vitenskapelig tilsatte. Over tid ble det tydelig at institusjonene hadde behov for støtte til å omsette denne faglige kunnskapen til egen praksis ved institusjonene.

Det har vært et krav om at læringsmiljøet skal være utformet etter prinsippet om universell utforming siden 2003, men på institusjonsnivå har en manglet verktøy, kunnskap og ressurser for å kunne prioritere og gjennomføre dette. Ved etableringen av HK-dir i 2021 ble det derfor innført en ny kategori for læringsmiljømidler. Med økt oppmerksomhet om universell utforming og inkludering i høyere yrkesfaglig utdanning, ble det åpnet for at også fagskolene kan søke om støtte gjennom kompetansehevingsprogrammet fra 2021.

De 2 kategoriene – oppsummert

Læringsmiljømidler: Hovedmålet med disse prosjektene er å forbedre studentenes læringsmiljø ved institusjonene, gjennom universell utforming som et mål eller en strategi.

Faglige midler: Hovedmålet med disse prosjektene er at studenter skal lære om universell utforming som fag gjennom sine studier.

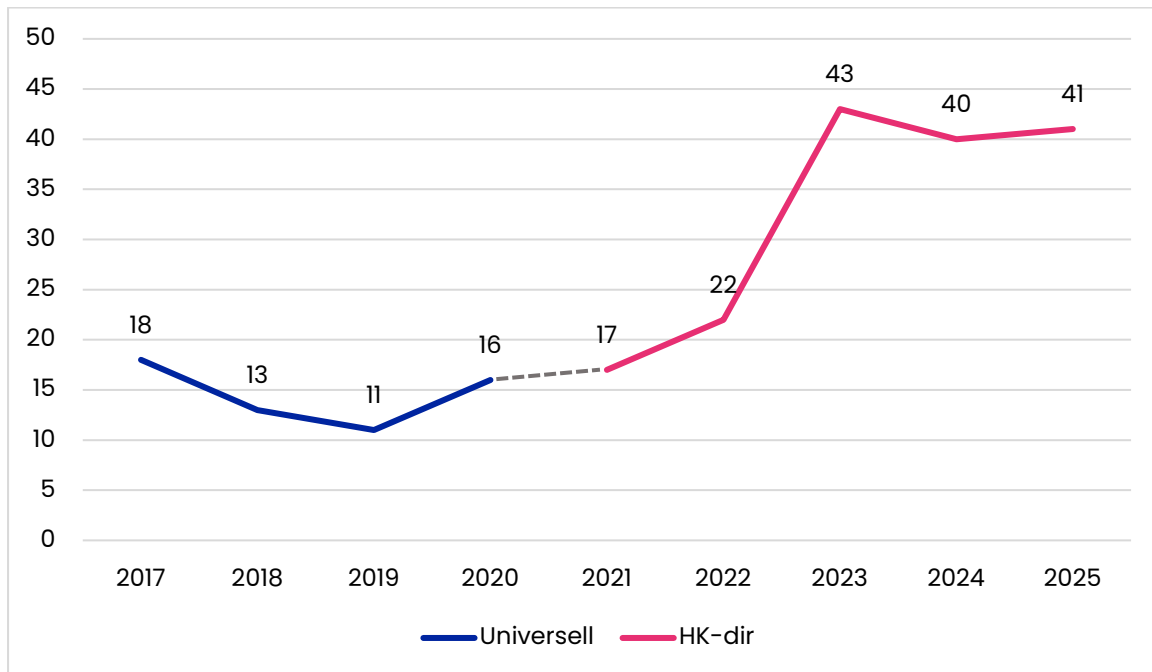
Et felles formål med utlysningene har vært å øke kompetanse, læring og kunnskapsspredning om universell utforming – uavhengig av søknadskategori. Som en naturlig avgrensning har en derfor ikke kunnet søke støtte til ordinære driftstiltak, ombygginger, infrastruktur, eller forskning.

Kriterier og utlysningstekst er gjennomgått årlig mellom 2021–2025, som en del av et kontinuerlig evaluerings- og forbedringsarbeid. For å kvalifisere for støtte er det en forutsetning at universell utforming skal være en del av prosjektets mål eller virkemidler. Per 2026 vurderes søknader etter følgende 4 kriterier, med lik vekting:

- mål og relevans
- gjennomførbarhet og søknadskvalitet
- forventede effekter
- overføringsverdi og nytte for sektoren

3.2 Søkere og mottakere 2021–2025

Antallet søknader om støtte holdt seg relativt stabil i perioden 2017–2021, mellom 11 og 18 søknader. Fra 2022 til 2023 økte antallet søknader til omkring det dobbelte, og har siden 2023 holdt seg stabilt på 40 eller flere søknader per år. Søknader om læringsmiljømidler var helt dominerende i denne veksten, mens søknader om faglige midler ble stadig færre. For 2024 besluttet en derfor å kun lyse ut læringsmiljømidler, basert på fallende interesse for faglige midler. Fra 2025 var det igjen mulig å søke om faglige midler, da en vurderte det som viktig med ytterligere ny kunnskap og faglig utvikling på feltet.

Figur 1. Søknader per år. 2021–2025. n=163. (Intern statistikk). Antall.

Det er totalt 163 søknader om støtte til prosjekter i perioden 2021–2025. Av disse har 77 prosjekter blitt innvilget eller delvis innvilget, mens 86 søknader er avslått. Tilsagn om faglige midler utgjør 17 av 77 mottakere (22 prosent). Det er søkt om totalt 33,8 millioner kroner i perioden, og delt ut rett i underkant av 13 millioner kroner til prosjekter ved institusjonene (12 960 668 kroner).

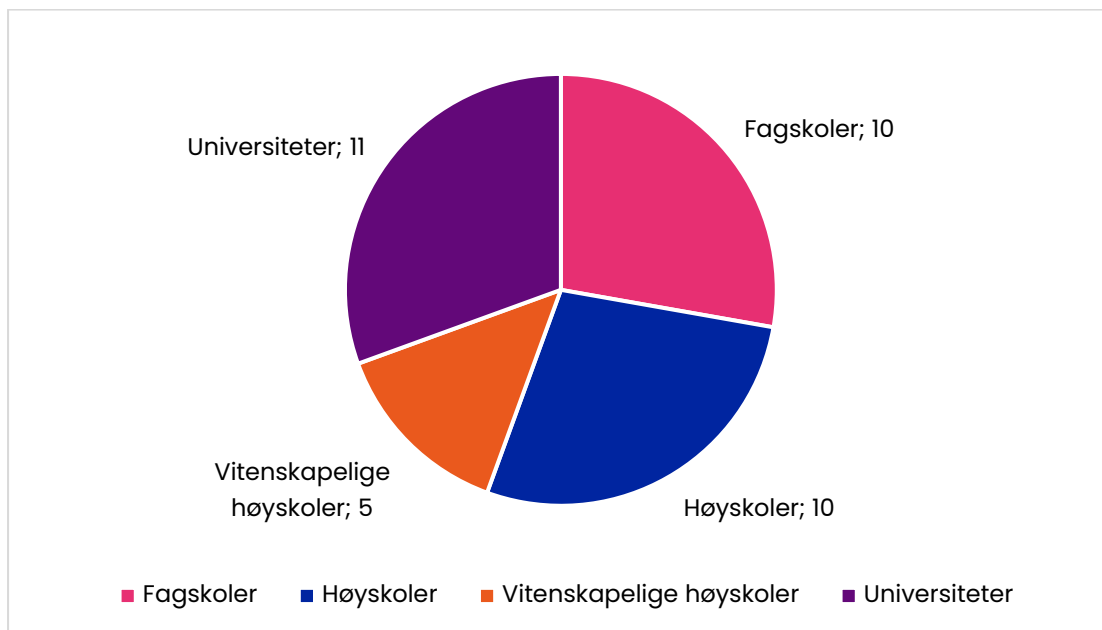
Innen kategorien faglige midler har hver søknad tidligere blitt støttet med inntil 500 000 kroner, mens læringsmiljømidler var begrenset til 200 000 per søknad. Fra 2024 er maksimalt støttebeløp 200 000 per søknad, uavhengig av kategori.

Av de 77 prosjektene som har mottatt støtte, er det 3 prosjekter per mai 2026 som har måttet avbryte arbeidet og tilbakeføre tilskuddet til statskassen. Dette gir en gjennomføringsgrad på 96 prosent, med forbehold om at de resterende prosjektene som mottok midler i 2025 gjennomfører som planlagt. Disse har rapporteringsfrist 1.11.2026.

3.3 Fordeling mellom ulike institusjoner

Det er 36 unike institusjoner som har mottatt midler mellom 2021–2025. Av disse er 23 offentlige og 13 private. Alle nåværende universiteter har søkt og mottatt midler gjennom ordningen i perioden. Det samlede studenttallet ved institusjoner som har mottatt støtte er 312 000, ut ifra rapporterte tall for 2025.

Figur 2. Tilskuddsmottakere, fordelt på institusjonstype. 2021–2025. n=36. (Intern statistikk). Antall.

Per 2026 finnes det totalt 60 fagskoler (*Fagskolenes utdanningstilbud*, u.å.) og 49 universiteter og høyskoler i Norge (inkludert høyskoler med akkrediterte studietilbud), ifølge HK-dirs Databaser for statistikk om høyere utdanning og høyere yrkesfaglig utdanning (*Institusjoner innan høgare utdanning*, u.å.). Av institusjonene har 80 av 96 et studenttall på under 5000. Dette omfatter blant annet samtlige fagskoler.

Alle nåværende institusjoner med en størrelse på over 5000 studenter har søkt og mottatt midler gjennom ordningen.

Tabell 1. Mottakere, etter institusjonsstørrelse. 2021–2025. n=36. (Intern statistikk). Antall.

INSTITUSJONSSTØRRELSE	ANTALL MOTTAKERINSTITUSJONER
Liten (0–4999 studenter)	20
Mellomstor (5000–19 999 studenter)	11
Stor (Over 20 000 studenter)	5

NTNU er den institusjonen som har mottatt mest midler fra ordningen i perioden, med totalt litt i overkant av 2 millioner kroner. En del av grunnen til dette, må tilskrives at de i perioden har fått innvilget faglige midler til 3 relativt kostbare prosjekter, som utgjør

til sammen 1,2 av de 2 millionene. Tabell 2 viser de 10 institusjonene som har mottatt mest midler fra 2021–2025.

Tabell 2. De 10 institusjonene som har fått mest i tilskudd, samt antall tildelinger. 2021–2025. (Intern statistikk). Antall og kroner.

INSTITUSJONSNAVN	ANTALL TILDELINGER	SUM TILSKUDD
NTNU	9	2 125 323
UNIVERSITETET I BERGEN	5	875 000
OSLOMET – STORBYUNIVERSITETET	6	870 000
UNIVERSITETET I OSLO	5	785 000
HØGSKULEN PÅ VESTLANDET	3	639 000
LOVISENBERG DIAKONALE HØGSKOLE AS	3	575 000
FAGSKOLEN DIAKONOVA AS	3	550 000
UIT NORGES ARKTISKE UNIVERSITET	3	525 000
HØGSKOLEN I ØSTFOLD	3	510 345
UNIVERSITETET I INNLANDET	3	500 000

4 Resultater og effekter av kompetansehevingsprogrammet

Når vi ser på resultater og effekter av programmet, bruker vi to datakilder:

- Rambølls undersøkelse av tilskuddsmottakernes egne vurderinger av søknadsprosesser, gjennomføring, resultater og effekter, og
- HK-dirs gjennomgang av sluttrapporter og gjennomførte tiltak i prosjektene som har mottatt tilskudd.

Dette gir oss innsikt i hvordan effektene oppleves av tilskuddsmottakerne, i tillegg til hva prosjektene har resultert i ved institusjonene.

4.1 Effekter – Rambøll sine undersøkelser

Rambølls undersøkelser viser at tilskuddsmottakerne gjennomgående opplever tilskuddsordningen som et effektivt virkemiddel for å styrke arbeidet med universell utforming ved institusjonene. Midlene bidrar særlig til økt bevissthet, oppmerksomhet og kompetanse blant ansatte, og oppleves som avgjørende for at tiltak blir gjennomført.

Samtidig viser funnene et tydelig skille mellom effekter internt ved institusjonene og effekter utover egen institusjon. Effektene innenfor egen institusjon oppleves som sterke, mens effektene på tvers av institusjoner og i sektoren som helhet er begrenset.

Videre tyder funnene på at tiltakene i hovedsak bidrar til kompetanse og bevisstgjøring som er personavhengig og knyttet til avgrensede fagmiljøer, fremfor varige endringer i rutiner og systemer på institusjonsnivå.

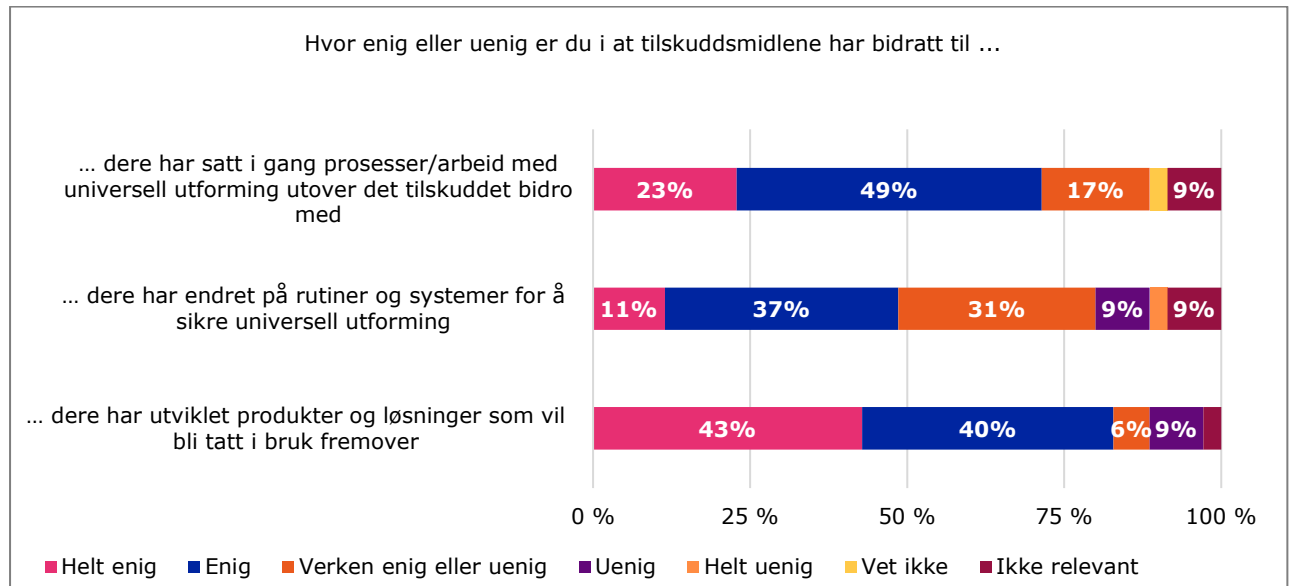
4.1.1 Innsikt fra spørreundersøkelsen

Funnene i dette delkapitlet bygger i sin helhet på Rambølls spørreundersøkelse blant tilskuddsmottakere (Rambøll, 2026). Undersøkelsen viser at hovedtyngden (70 prosent) av prosjektene som mottok tilskudd har søkt om og fått læringsmiljømidler. Midlene har blitt brukt til kompetanseheving blant ansatte på institusjonsnivå. Dette innebærer at tiltakene er rettet mot å styrke kompetanse internt i institusjonene, og i mindre grad mot studenter eller på tvers av institusjoner.

Resultatene viser videre at 35 prosent av prosjektene er gjennomført som planlagt, mens 50 prosent av prosjektene er gjennomført med mindre endringer. To tredjedeler av respondentene mener at tilskuddsmidlene i stor grad har vært en forutsetning for gjennomføringen. Undersøkelsen viser også at en betydelig andel av prosjektene ikke ville blitt gjennomført uten tilskudd. Av prosjektene som fikk avslag på søknad om tilskudd, oppga 54 prosent at prosjektene ikke ble gjennomført, 5 prosent ble likevel gjennomført som planlagt, mens 27 prosent ble gjennomført med store eller små endringer.

Når det gjelder effekter, oppgir respondentene særlig økt bevissthet om universell utforming blant ansatte, bedre kjennskap til egen institusjons status og kompetanse, samt utvikling av produkter og igangsetting av videre arbeid. Som vi kan se av figur 3 (under), oppgir flere av tilskuddsmottakerne også at prosjektene har bidratt til å utvikle produkter eller løsninger som vil bli tatt i bruk framover, samt at de har satt i gang arbeid eller prosesser som går utover selve prosjektperioden.

Figur 3. Vurdering av tilskuddsmidlenes bidrag til utvikling av egen institusjon. 2021–2025.
(Rambøll, 2026, s. 20). n=35. Prosent.

Funnene peker mot at tilskuddsordningen i særlig grad bidrar til å bygge kompetanse og etablere et kunnskapsgrunnlag ved institusjonene, men siden kompetanse og kunnskap blir begrenset til personer ved institusjonen og ikke satt i system, kan denne kompetansehevingen ende opp med å bli kortvarig eller personavhengig.

Effektene er mindre tydelige når det gjelder mer strukturelle forhold. Omtrent halvparten (54 prosent) av respondentene oppgir at tilskuddsmidlene har bidratt til tilstrekkelig tid og ressurser til å prioritere arbeidet med universell utforming, og noen færre (48 prosent) mener at midlene har bidratt til å endre på rutiner og systemer. Dette tyder på at tiltakene i mindre grad fører til institusjonelle endringer, og at arbeidet med universell utforming hos institusjonene fortsatt er avhengig av prosjektbasert innsats. Rambøll påpeker at dette later til å tyde på manglende forankring av arbeidet på ledernivå:

Resultatene tyder videre på at arbeidet i mindre grad fører til en institusjonalisering av nye rutiner og systemer for å sikre universell utforming. Sett i sammenheng med at mange institusjoner opplever at de er avhengig av ekstern finansiering for å kunne gjennomføre tiltak knyttet til universell utforming, kan dette tyde på manglende forankring av arbeidet på ledernivå. (Rambøll, 2026, s. 51)

Effektene for studenter vurderes gjennomgående som svakere og mindre framtreddende enn effektene for ansatte, men her må vi bemerke at det er betydelig flere søknader og tildelinger av mer læringsmiljømidler enn faglige stimuleringsmidler

for perioden 2021–2025. Det vil si at de fleste tilskuddsmidlene har gått til universell utforming av læringsmiljø, noe som vil komme studentene til gode uten at de nødvendigvis er bevisst at det er iverksatt tiltak. At studentene vurderer effekten av midlene lavere enn ansatte, er dermed helt naturlig.

Når det gjelder effekter ut over egen institusjon, viser resultatene at disse er begrensede: *«Samtidig tyder resultatene på at effekter utover egne ansatte er begrenset. Resultatene tyder på at erfaringer og resultater i liten grad deles mellom institusjonene. Flere informanter uttrykker et ønske om mer erfaringsdeling mellom tilskuddsmottakere»* (Rambøll, 2026, s. 51).

4.1.2 Innsikt fra intervjuer

De kvalitative intervjuene utdyper funnene fra spørreundersøkelsen. Intervjuene viser at tilskuddsordningen ikke kun bidrar med økonomiske ressurser, men at de også har en viktig symbolsk og strategisk funksjon. Noen informanter fra intervjuene peker på at tilskuddsordningen bidrar til en opplevd forpliktelse for arbeidet med universell utforming, økt legitimitet for tiltakene som gjennomføres, og bedre gjennomslagskraft internt.

Disse funnene er interessante fordi de ikke er knyttet til hva man kan få utført med de økonomiske midlene man får tildelt, men til HK-dirs rolle som strategisk støttespiller og sier noe om at HK-dirs annerkjennelse av et prosjekt har en egen strategisk verdi: *«(...) Det å få det stempelen, for å kalle det det, HK-dir mener det er verdifullt og at vi skal gjøre det, det er så verdifullt»* (Rambøll, 2026, s. 17). Noen av informantene understreker også at tildeling av midler forplikter til gjennomføring blant annet som følge av rapporteringskrav, slik at det gjennomføringen ikke kan nedprioriteres til fordel for ordinær drift.

En annen og mer utilsiktet effekt som kommer fram i intervjuene, er økt interesse og bevissthet rundt universell utforming blant studentene: *«To tilskuddsmottakere (...), observerte begge at flere studenter ønsket å skrive bachelor eller master om universell utforming. De knyttet dette til økt bevissthet og interesse for temaet som følge av prosjektarbeidet»* (Rambøll, 2026, s. 26).

Samtidig peker informantene på utfordringer knyttet til manglende forankring på ledernivå. Videre er arbeidet i stor grad avhengig av enkeltpersoner og ildsjeler. Arbeidet med universell utforming ofte stopper opp der hvor prosjektet stopper: Det er begrenset videreføring av tiltak. HK-dir blir utfordret i intervjuene på mer målrettede tiltak (enn tilskuddsordningen) for å skape varige systemendringer.

Informantene etterlyser dessuten mer systematisk deling av resultater og erfaringer mellom institusjoner. Informantene som ble intervjuet etterlyser krav rundt deling av kunnskap, erfaringer og produkter i søknads- og rapporteringsprosessen. De ønsker også at HK-dir lager en oversikt over mottakere av tilskudd og prosjektene som har fått midler, slik at det er lettere å ta kontakt på tvers.

4.2 Effekter – analyse av gjennomførte tiltak

Gjennomgangen av sluttrapportene viser at hovedtyngden av prosjektene er knyttet til kompetanseheving av ansatte, utvikling av ressurser og kunnskapsdeling. Dette samsvarer med Rambølls funn om at mange tiltak er rettet mot opplæring, kunnskapsutvikling og kultur- og holdningsendringer.

For å analysere effektene av tiltakene mer systematisk, har vi kategorisert aktivitetene i forskjellige nivåer etter forventet varighet av tiltaket, og grad av institusjonell forankring. Inndelingen synliggjør et viktig skille mellom tiltak med kortsiktige effekter, og tiltak som bidrar til mer varige endringer.

Nivåer av tiltak

Nivå 1: enkeltstående aktiviteter. Dette kan for eksempel være kurs, seminarer eller fagdager for enkelte grupper av ansatte.

Nivå 2: kompetanseheving som gjentas eller inngår i planer, som berører flere eller større enheter, men er fortsatt personavhengig. Dette kan være et e-læringskurs liggende på nettsidene til institusjonen, eller en innføring i universell utforming for nye ansatte.

Nivå 3: strategisk planarbeid der institusjonen forpliktes til å arbeide med universell utforming. Dette kan være en strategisk satsning, eller et målrettet og fullstendig kompetanseløft for alle ansatte med klare målsetninger og forankring i ledelsen.

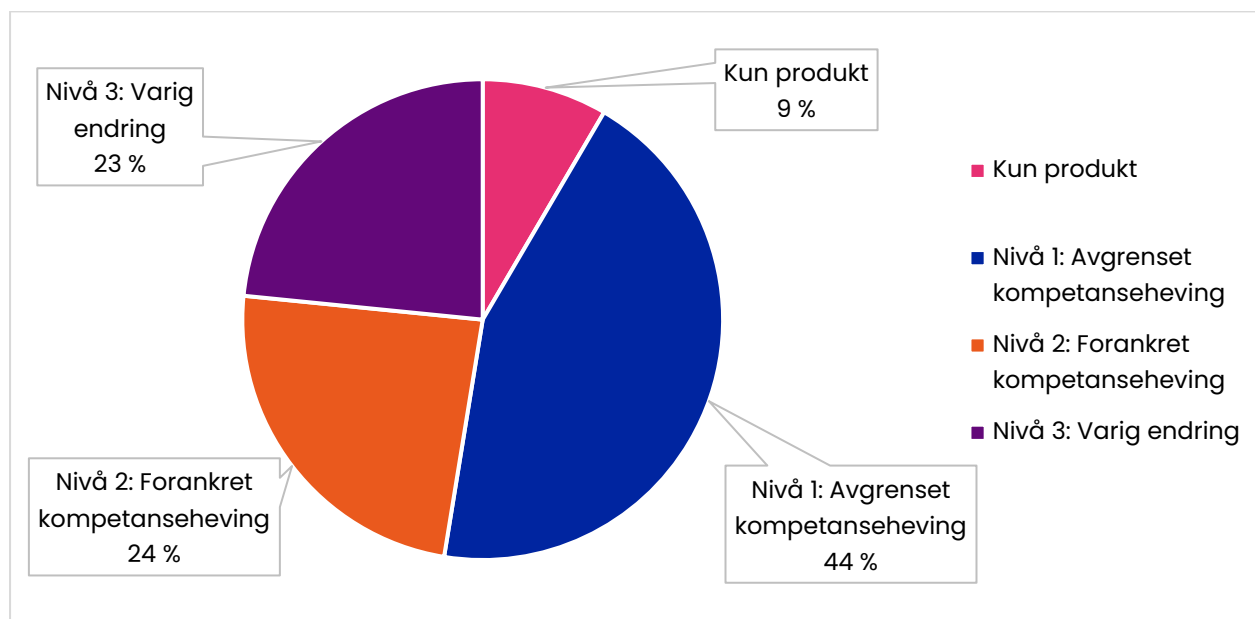
I tillegg har vi **rene produkter**, som lærebøker eller filmer. Disse har fått en egen kategori, da det er vanskelig å måle effekten av disse ved institusjonene.

Tiltak på nivå 1 har kortsiktig og begrenset effekt. Dette er typisk engangsinnsetts som kurs eller fagdag for ansatte, og den tillærte kunnskapen forsvinner når den ikke blir vedlikeholdt eller oppdatert, eller hvis kurset ikke er obligatorisk eller målrettet. Tiltak

på nivå 2 er tiltak som har mer langvarig effekt enn nivå 1, da det er snakk om mer planmessig kompetanseløft. Satsningen er gjerne strategisk, eller er en del av en større plan. Tiltak på nivå 3 har mest langvarig og bred effekt ved institusjonen, fordi det dreier seg om tiltak der kompetansehevingsaktiviteten har blitt en del av ordinær drift, og prosjektet og aktivitetene er godt forankret med ledelse. Resultatet er dermed en reell økt bevissthet rundt universell utforming hos institusjonen.

Analysen viser at det er tiltak på nivå 3 som har best effekt, fordi det innebærer en institusjonalisering av arbeidet. Slike tiltak legger også til rette for at tiltak på nivå 1 og 2 får større og mer varig effekt. Fagdager og kurs i universell utforming hos vitenskapelige ansatte har bedre effekt hvis det er forankret i ledelsen at man skal jobbe med universell utforming ved institusjonen. Ved nivå 3 får organisasjonen som helhet økt sin kompetanse når universell utforming blir en naturlig og integrert del av rutiner, prosedyrer, handlingsplaner og lignende

Figur 4. Andel av midler delt ut, etter nivå på rapporterte effekter. 2021–2024. n=9 675 668 NOK. (Intern kartlegging). Prosent.

Figur 4 viser fordelingen av tilskuddsmidler mellom prosjektene. 68 prosent av midlene i perioden har gått til tiltak på nivå 1 og 2, mens 23 prosent har gått til tiltak på nivå tre. Dette innebærer at en betydelig andel av midlene tildeles prosjekter med begrenset varighet, mens det er færre tildelinger til tiltak som gir mer langsiktige gevinster. Dette reflekterer i stor grad kvaliteten og omfanget på de innkommende søknadene, mer enn at det er en bevisst prioritering fra direktoratet. Fordelingen med at de fleste tilskuddene gis til prosjekter med kortvarig effekt påvirker likevel den

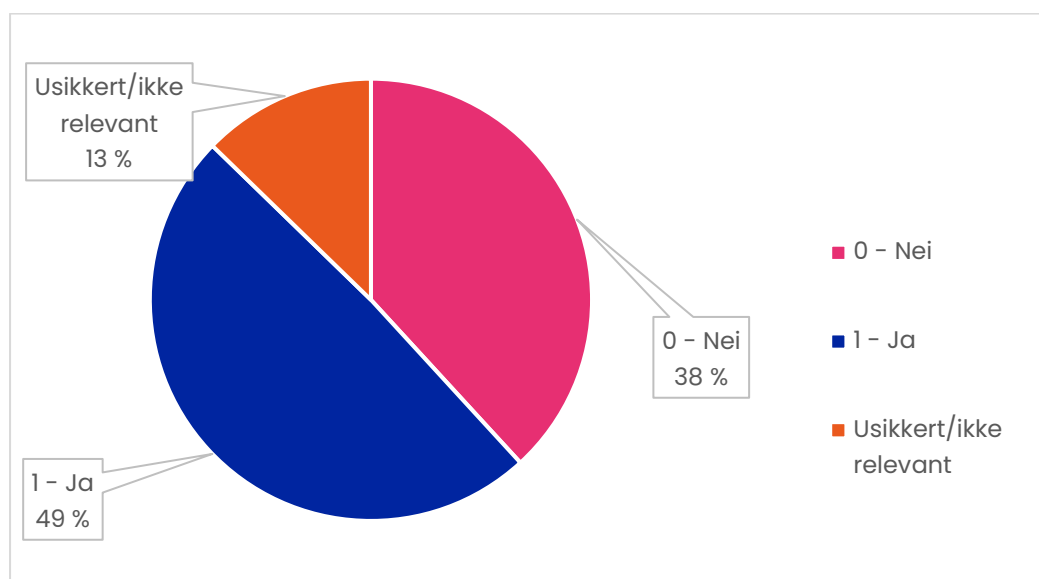
samlede effekten av ordningen. Dette underbygges av Rambølls funn, som viser at tilskuddsordningen i begrenset grad bidrar til endring i rutiner og systemer.

Manglende forankring av arbeidet med universell utforming kom også fram i HK-dirs utredning av hvordan webdirektivet (Web Accessibility Directive – WAD) best kan gjennomføres i UH-sektoren: «Det ble funnet at arbeidet med universell utforming av IKT ikke er tydelig forankret i toppledelsen. Det mangler tydelige mål, ansvarslinjer og prioritering» (HK-dir, 2025, s. 23). Uten organisatorisk forankring vil effekten av kompetansehevende tiltak ofte begrenses til enkeltprosjekter, enkeltpersoner og ildsjeler.

4.3 Effekter utenfor institusjonen

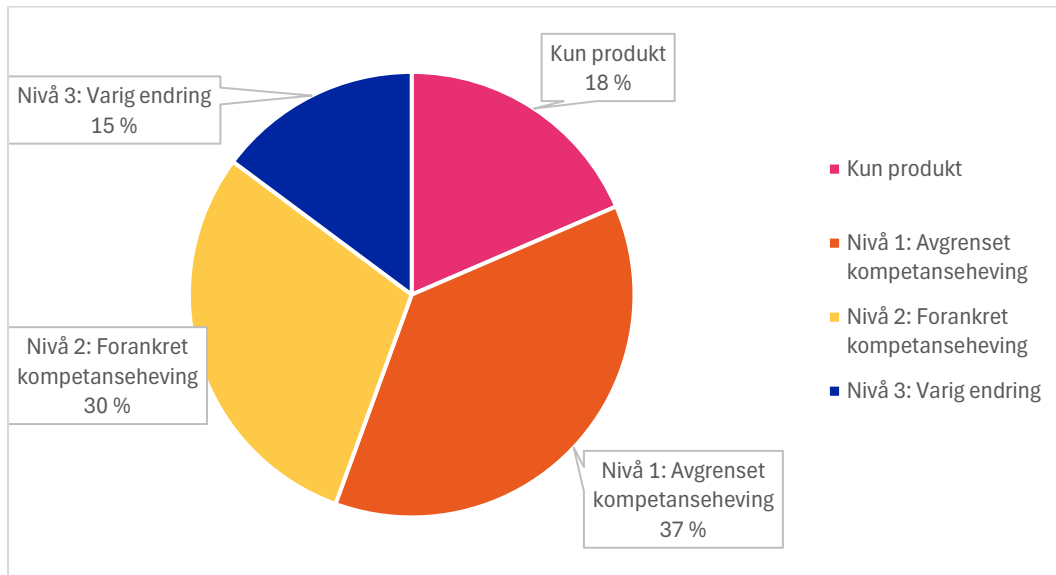
Gjennomgangen av sluttrapporter viser at relativt få prosjekter dokumenterer systematisk spredning av resultater. 49 prosent av prosjektene oppgir i sluttrapportene å ha delt prosjekt eller resultater med sektoren.

Figur 5. Andel av prosjektene som er delt med resten av sektoren. 2021–2024. n=55. (Intern kartlegging). Prosent.

Merk at dette ikke er en måling av effekten utover egen institusjon, men kun om resultatene/prosjektet oppgis i sluttrapporten å ha blitt kommunisert til andre. Her har vi tolket spredning strengt, og ikke inkludert prosjekter som oppgir å planlegge eller ha potensiale til spredning.

Figur 6. Andel av prosjekter som er delt med sektoren, etter nivå på kompetanseheving. 2021–2024. n=27. (Intern kartlegging). Prosent.

Vi ser at av resultater som har blitt delt med resten av sektoren, er det i hovedsak tiltakene med avgrenset og forankret kompetanseheving (altså nivå 1 og 2) som har blitt spredt, de utgjør til sammen to tredjedeler av spredningen totalt.

4.4 Samlet vurdering av effekter

Rambølls undersøkelse viser at tilskuddsmottakerne opplever betydelige effekter, særlig knyttet til økt bevissthet og kompetanse. Det at tilskuddet kommer fra HK-dir oppleves som forpliktende og er et kvalitetsstempel på prosjektet. Analysen av sluttrapportene nyanserer dette bildet ved å vise at mange av tiltakene er avgrensede og i mindre grad fører til varige institusjonelle endringer.

Samlet kan dette tolkes til at tilskuddsordningen:

- fungerer godt som et virkemiddel til å sette i gang arbeid
- bidrar til kompetanseheving og økt oppmerksomhet
- gir tydelig nytte for institusjonene

Samtidig peker funnene på et utviklingspotensial når det gjelder:

- forankret institusjonell praksis og systemendringer
- spredning av resultater og effekter utover egen institusjon

5 Vurdering kost-nytte

5.1 Kostnader ved administrering av ordningen

Administreringen av ordningen er estimert til å utgjøre om lag 3 månedsverk per år, fordelt på flere medarbeidere i direktoratet. Av dette går om lag 2 månedsverk til det formelle rundt å administrere ordningen, mens 1 månedsverk går til bedømming og rangering av søknader (komitéarbeid).

I det formelle rundt å administrere ordningen ligger blant annet utlysning, teknisk klargjøring av søknadsskjema, revidering og videreutvikling av søknadskriterier, veiledning av søkere, utforming av vedtak, begrunnelse og oppklaringer, overføring av midler, innhenting av sluttrapport, med videre.

Når det gjelder komitéarbeid og faglig bedømming av søknader, henger ressursbruken tett sammen med antallet søknader. Søknadene vurderes etter kriterier som krever en viss kjennskap til fagområdet universell utforming. Med tilspisset konkurranse om midlene har det også vært hensiktsmessig med mer enn én evaluator per søknad, for å sikre nøytralitet og rettferdig behandling.

5.2 Kostnader for søkere

Det å utforme og sende inn en søknad medfører også en kostnad hos utdanningsinstitusjonene, i form av tidsbruk. I rapporten fra Rambøll kommer det fram at mediansøkeren oppgir å ha brukt 1–3 dagsverk på å utarbeide søknaden, mens 4–5 dagsverk har gått med til rapportering. Blant søkere som fikk avslag på søknaden er median tidsbruk 4–5 dagsverk på utforming av søknad.

I et år med 40 søknader hvor 20 av disse blir innvilget støtte, kan vi forsøke å beregne den totale tidsbruken ved søknads- og rapporteringsarbeid hos institusjonene. Om lag 140 dagsverk ville brukes for de godkjente søknadene og 80 dagsverk for de avslåtte søknadene. Til sammen blir dette 220 dagsverk, som er tett opp imot et årsverk. Det er samtidig verdt å merke seg at 83 prosent av tilskuddsmottakerne oppgir at tiden som ble lagt inn i søknad og rapportering var tid vel brukt, ifølge Rambøll sin undersøkelse.

5.3 Kostnader og nytte

Samlet sett legges det ned betydelig arbeid både i direktoratet og hos institusjonene – for relativt begrensede tilskudd. Dette arbeidet innebærer en kostnad, men kan også tenkes å bidra med nytte ut over tildelte kroner. Direktoratet får gjennom

søknader og rapporter tilgang på mye kunnskap om hva som rører seg i sektoren, samt ny innsikt i faglig utvikling. Søknadsprosessen kan også ha en bevisstgjørende effekt for søkere, ved at de tar stilling til utfordringer i læringsmiljøet eller det faglige arbeidet med universell utforming.

Gjennomgangen av effekter i kapittel 4 viser at tilskuddene gir en tydelig nytte hos institusjonene. Samtidig er en ordning med konkurransebaserte tilskudd vanskelig å styre presist – det er i stor grad søknadene som bestemmer resultatene av midlene. Dette innebærer også en risiko for at det er evnen til å skrive gode søknader, ikke sektorens eller enkeltinstitusjonenes behov, som utløser støtte og dermed utvikling på feltet.

6 Mulig videreutvikling og forbedring av ordningen

Basert på funnene fra Rambølls undersøkelse og vår gjennomgang av sluttrapporter, framstår kompetansehevingsprogrammet som en ordning som i stor grad bidrar til økt aktivitet, bevissthet og kompetanse ved institusjonene. Samtidig viser analysene at ordningen i mindre grad bidrar til varige institusjonelle endringer og systematisk spredning av resultater. Dermed kan vi peke ut noen sentrale utviklingsområder for ordningen, både når det gjelder overordnet innretning og mer konkrete justeringer i utforming og gjennomføring.

6.1 Mulige alternative innretninger

En grunnleggende problemstilling er om det er behov for endringer i hvordan arbeidet med universell utforming stimuleres. Videreføring av dagens ordning innebærer å opprettholde en søknadsbasert tilskuddsordning med en årlig pott, der institusjonene søker om midler til avgrensede prosjekter. Funnene tyder på at denne modellen fungerer godt som et virkemiddel for å initiere aktivitet og stimulere til lokalt utviklingsarbeid.

Samtidig kan en prosjektbasert tilnærming bidra til at arbeidet i stor grad forblir tidsavgrenset og personavhengig og i mindre grad fører til varige endringer. Dermed er det relevant å se på hvordan ordningen i større grad kan støtte langsiktig utvikling og forankring. Et alternativ er derfor å vurdere andre former for insentiver, for eksempel øremerkede midler, styrket oppfølging eller integrering i eksisterende finansieringssystemer. Et slikt skifte vil kunne bidra til økt forutsigbarhet og bedre forankring, men vil samtidig representere en vesentlig endring i hvordan ordningen fungerer som virkemiddel.

6.2 Vektlegging av tiltak med varig effekt

Analysen av sluttrapportene viser at hovedtyngden av tiltakene ligger på nivåer med begrenset eller moderat varighet, mens tiltak som bidrar til varige institusjonelleendringer utgjør en mindre andel. Dermed kan vi spørre oss om tiltak som gir varig effekt i større grad bør prioriteres i ordningen. En tydeligere vektlegging av tiltak på nivå 3 (integrering i ordinær drift og endringer i strukturer og rutiner) kan være et særlig godt tiltak for å bidra til å styrke den langsiktige effekten av tilskuddsordningen.

Samtidig kan en slik prioritering innebære høyere terskel for å søke og gjennomføre prosjekter, og dermed påvirke bredden i ordningen. Det vil derfor være nødvendig å balansere hensynet til varighet mot hensynet til bred deltagelse og aktivitet. En mulig løsning kan være en styrt øremerking av utlyste midler, der en viss andel av potten går til prosjekter med planlagte tiltak på nivå 3.

6.3 Vektlegging av spredning

Både Rambølls undersøkelse og gjennomgangen av sluttrapportene viser at institusjonene som mottar tilskudd i liten grad deler resultater, erfaringer og tiltak med resten av sektoren. Spredningen er begrenset og i liten grad systematisert. En mulig løsning på dette kan være å vektlegge spredning i utlysningene eller at spredning belønnes på en annen måte. En tydeligere prioritering av spredning kan bidra til å øke den samlede effekten av ordningen, ved at erfaringer og løsninger i større grad kommer flere institusjoner til gode. Dette kan for eksempel innebære krav om deling av resultater, samarbeid mellom institusjoner, eller tydeligere vurderingskriterier knyttet til sektorovergripende nytte. En forsterkning av dette kan være arenaer for læring og erfaringsdeling, nærmere beskrevet under.

De to variablene, varighet og spredning, peker mot et behov for å vurdere hvordan ordningen kan bidra både til dypere og mer langsiktige endringer ved den enkelte institusjon, og til bredere utvikling i sektoren.

6.4 Strategisk utforming av utlysning

Som forvalter av tilskuddsordningen har direktoratet mulighet til å påvirke utviklingen i sektoren gjennom hvordan utlysningene utformes fra år til år. Utlysningene utgjør dermed et sentralt virkemiddel for å styre prioriteringer og stimulere til utvikling på områder der behovet er størst.

En mer strategisk bruk av utlysningene kan innebære at det i enkeltutlysninger vektlegges særskilte temaer eller mål, som tiltak på nivå 3, samarbeidsprosjekter mellom institusjoner, eller innsatsområder der det er identifisert særlige behov i sektoren. Dette kan gi felles løft i sektoren, samt at det gjør det lettere å følge utviklingen over tid.

6.5 Oppfølging og kunnskapsgrunnlag

For å kunne vurdere og videreutvikle ordningen over tid, er det behov for et godt kunnskapsgrunnlag om hva prosjektene faktisk resulterer i, og hvordan erfaringer deles og tas i bruk.

6.5.1 Rapportering og dokumentasjon

Funnene i denne gjennomgangen tyder på at det i dag er begrenset systematisk dokumentasjon av varige effekter og videreføring av tiltak etter prosjektperioden. Dette kan tyde på at prosessen for rapportering i dag i mindre grad fanger opp de mest sentrale effektene av ordningen. Dermed er en mulighet å se på om sluttrapporteringen bør videreutvikles, for i større grad å fange opp:

- varighet av tiltak,
- grad av forankring i organisasjonen, og
- videreføring og implementering etter prosjektperioden.

En tydeligere og mer strukturert rapportering kan styrke kunnskapsgrunnlaget for videre utvikling av ordningen, men vil samtidig kunne øke rapporteringsbyrden for tilskuddsmottakerne. Vi må også være forsiktige med å be om målinger og dokumentasjon på ting som er vanskelige og tidkrevende å måle.

6.5.2 Arenaer for læring og erfaringsdeling

Både Rambølls undersøkelse og gjennomgangen av prosjektene peker på et behov for mer systematisk deling av erfaringer og resultater. Etablering av arenaer for erfaringsdeling, som for eksempel seminarer eller samlinger for tilskuddsmottakere, er et særlig relevant tiltak for å styrke læring på tvers av institusjoner. Slike arenaer kan også bidra til å synliggjøre gode eksempler og fremme samarbeid, og på denne måten støtte opp om både spredning og videreutvikling av tiltak.

7 Konklusjon

Gjennomgangen viser at kompetansehevingsprogrammet og den tilhørende tilskuddsordningen i stor grad fungerer som et effektivt virkemiddel for å stimulere til aktivitet, kompetanseheving og økt bevissthet om universell utforming ved

utdanningsinstitusjonene. Både Rambølls undersøkelse og analysen vår av sluttrapportene viser at tilskuddsordningen bidrar til å realisere prosjekter som ellers i liten grad ville blitt gjennomført, og at den har en tydelig verdi for institusjonenes arbeid på området. Også tidligere evalueringer av kompetansehevingsprogrammet har vurdert ordningen som velfungerende og viktig å videreføre.

Samtidig viser analysen at effektene i hovedsak er knyttet til kompetanseheving og bevisstgjøring, og i mindre grad til varige endringer i strukturer, rutiner og praksis. En betydelig andel av midlene går til prosjekter der tiltakene har begrenset varighet, mens tiltak av lengre varighet forekommer sjeldnere.

Samlet vurdert framstår tilskuddsordningen som et relativt kostnadseffektivt virkemiddel for å stimulere aktivitet og kompetanseheving i sektoren. For begrensede midler og moderat administrativ ressursbruk bidrar ordningen til å realisere et betydelig antall prosjekter, men nytten er i hovedsak knyttet til kortsiktige prosjekterresultater, og sjeldnere til varige strukturelle endringer. Deling av resultater med resten av sektoren er dessuten begrenset og i liten grad systematisert, noe som bidrar til at den samlede effekten av ordningen i stor grad forblir på institusjonsnivå.

Dette reiser et mer overordnet spørsmål om hvilken rolle en eventuell videreføring av kompetansehevingsprosjektet skal ha. Dersom målsettingen primært er å initiere aktiviteter og bygge opp kompetanse, framstår ordningen som både hensiktsmessig og effektiv. Dersom ambisjonen er å oppnå mer varige institusjonelle endringer, tyder analysen på at tilskuddsordningen alene har begrenset effekt, og at den i så fall må suppleres med andre virkemidler eller gis en tydeligere strategisk retning.

En avvikling av ordningen vil kunne redusere aktiviteten og kompetanseutviklingen på området. Det gjelder særlig ved institusjoner hvor arbeidet med universell utforming er svakt forankret. Samtidig viser funnene at en videreføring i nåværende form i begrenset grad bidrar til langsiktige effekter og systematiske endringer. En vurdering av videreføring må derfor ta hensyn til både formål og form.

I gjennomgangen har vi identifisert videreutviklingspunkter for at ordningen i større grad skal:

- bidra til varige institusjonelle endringer
- stimulere til spredning og deling av resultater og tiltak
- gi et bedre kunnskapsgrunnlag om effekter og videreføring av tiltak

Direktoratet har gode muligheter til å påvirke denne utviklingen, gjennom utforming av utlysninger og oppfølging av ordningen.

Figurliste

Figur 1. Søknader per år. 2021–2025. n=163. (Intern statistikk). Antall.....	9
Figur 2. Tilskuddsmottakere, fordelt på institusjonstype. 2021–2025. n=36. (Intern statistikk). Antall.....	10
Figur 3. Vurdering av tilskuddsmidlenes bidrag til utvikling av egen institusjon. 2021–2025. (Rambøll, 2026, s. 20). n=35. Prosent.....	13
Figur 4. Andel av midler delt ut, etter nivå på rapporterte effekter. 2021–2024. n=9 675 668 NOK. (Kilde: Intern kartlegging). Prosent.	16
Figur 5. Andel av prosjektene som er delt med resten av sektoren. 2021–2024. n=55. (Intern kartlegging). Prosent.	17
Figur 6. Andel av prosjekter som er delt med sektoren, etter nivå på kompetanseheving. 2021–2024. n=27. (Intern kartlegging). Prosent.....	18

Tabelliste

Tabell 1. Mottakere, etter institusjonsstørrelse. 2021–2025. n=36. (Intern statistikk). Antall.....	10
Tabell 2. De 10 institusjonene som har fått mest i tilskudd, samt antall tildelinger. 2021–2025. (Intern statistikk). Antall og kroner.....	11

Referanser

Arbeids- og sosialdepartementet & Miljøverndepartementet. (2004). *Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne.*

Fagskolenes utdanningstilbud. (u.å.). DBH-fagskolestatistikk. Hentet 18. juni 2026, fra <https://fagskole.hkdir.no/se-statistikk-om-fagskoler-utdanninger-og-okonomi/utdanningene-fagskolene-tilbyr/fagskolenes-utdanningstilbud>

HK-dir. (2025). WAD nå? Hvordan kan universitets- og høyskolesektoren i Norge møte kravene til universell utforming av IKT? (Nr. 11/2025). Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse. <https://hkdir.no/rapporter-undersokelser-og-statistikk/wad-na>

Institusjonar innan høgare utdanning. (u.å.). Nokut. Hentet 18. juni 2026, fra <https://www.nokut.no/hogare-utdanning/akkrediterte-institusjonar/>

Kulturdepartementet. (2021). Bærekraft og like muligheter – et universelt utformet Norge. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/barekraft-og-like-muligheter-et-universelt-utformet-norge/id2867676/>

Oslo Economics. (2013). Evaluering av Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009–2013 (Nr. 2013–4). <https://osloeconomics.no/universell-utforming/>

Proba samfunnsanalyse. (2020). Kunnskapssammenstilling og evaluering av regjeringens handlingsplaner for universell utforming (Nr. 2019–16). <https://proba.no/rapporter/kunnskapssammenstilling-og-evaluering-av-regjeringens-handlingsplaner-for-universell-utforming/>

Rambøll Management Consulting. (2026). Gjennomgang av kompetansehevingsprogrammet for universell utforming i høyere utdanning og høyere yrkesfaglig utdanning. <https://www.ramboll.com/no-no/innsikt/robuste-samfunn-og-levbarhet/kompetansehevingprogrammet-for-universell-utforming-i-uh>

